

Oksana Maryskevych¹, Iryna Shpakivska¹, Olga Didukh²

¹Institut Ekologii Karpat NAN Ukrainy

ul. Kozelnycka, 4

Lwów, 79026, Ukraina

maryskevych@ukr.net

²Narodowy Uniwersytet „Politechnika Lwowska”

ul. Stepana Bandery, 13

Lwów 79013, Ukraina

Received: 23.07.2007

Reviewed: 26.07.2007

WYZWANIA I SZANSE DLA OCHRONY PRZYRODY W KARPACKICH PARKACH NARODOWYCH NA UKRAINIE

Challenges and opportunities for nature protection in the Carpathian national parks in Ukraine

Abstract: The data about modern challenges and opportunities for nature protection and biodiversity conservation in the national parks of the Ukrainian part of the Eastern Carpathians are analyzed. General characteristics of main categories of protected areas of Ukrainian Carpathians including the number of associations, and plant and animals species under protection are described. The basic challenges and opportunities for nature protection in the Carpathian national parks in Ukraine are established.

Wstęp

Kontynuacja przeobrażeń gospodarki Ukrainy w stronę modelu wolnorynkowego, na przestrzeni ostatnich 16 lat, nadal pozostaje źródłem licznych dramatycznych problemów społecznych i ekonomicznych. Dlatego też zagadnieniom ochrony przyrody poświęca się mniej uwagi niż innym pilnym potrzebom, a finansowanie ich nie jest priorytetem. Biorąc pod uwagę fakt, że odsetek terenów chronionych w Karpatach Ukraińskich w porównaniu z innymi obszarami kraju jest stosunkowo wysoki, „nasilenie” różnego rodzaju wyzwań pozostaje również wysokie.

W ostatnich latach na poziomie rządowym podpisano szereg ustaw dotyczących zwiększenia powierzchni terenów chronionych na Ukrainie (od 0,5 do 2 mln ha), kształtowania głównych elementów krajowej sieci ekologicznej o znaczeniu ogólnopaństwowym oraz ochrony bioróżnorodności. Zaczyna również wzrastać

stopień uświadomienia społeczności lokalnej co do unikalnej wartości terenów chronionych ze względu na trwający rozwój rynku usług rekreacyjnych i turystycznych, zwłaszcza dotyczących terenów Karpat Ukrainińskich i Krymu. W Karpatach Ukrainińskich znajduje się 14% terenów chronionych Ukrainy, co jest zarówno wyzwaniem, jak i szansą dla ochrony przyrody na tym terenie, nie tylko o znaczeniu krajowym.

Celem niniejszej pracy jest określenie głównych wyzwań i szans dla ochrony przyrody w karpackich parkach narodowych na Ukrainie, ze względu na współczesną sytuację społeczną i ekonomiczną kraju.

Charakterystyka terenów chronionych w Karpatach Ukrainińskich

Ukrainińska część Karpat ma 260 km długości oraz 50–100 km szerokości i zajmuje powierzchnię 24 tys. km² w obrębie czterech obwodów – zakarpackiego, iwano-frankowskiego, lwowskiego oraz czerniowieckiego. Włączając strefę pogórza, obszar ten zajmuje powierzchnię 37 tys. km² (Ukrainińskie Karpaty 1988). Jednakże, wg wymagań Konwencji Karpackiej, do ukraińskiej części Karpat włączono tereny położone powyżej 450 m n.p.m. W związku z tym do typowo karpackich miejscowości w obrębie ukraińskiej części Karpat Wschodnich zalicza się 17 jednostek administracyjnych (15 rejonów oraz 2 jednostki miejskie), gdzie ponad 50% miejscowości otrzymało status górskich. Przy takim podejściu, całkowita powierzchnia ukraińskiej części Karpat zajmuje ok. 19 tys. km² i właśnie taki teren był przedmiotem analizy.

Ustawodawstwo ukraińskie wyodrębnia 11 kategorii terenów chronionych, które są podporządkowane państwu lub władzom miejscowym. Do poszczególnych kategorii zalicza się:

- I – zapowiedniki przyrodnicze¹,
- II – zapowiedniki biosfery¹,
- III – przyrodnicze parki narodowe (NPP),
- IV – parki krajobrazowe,
- V – zakazniki¹,
- VI – pamiątki przyrody,
- VII – uroczyska,

¹ W polskim ustawodawstwie brak jednoznacznych odpowiedników ukraińskich obszarów chronionych określanymi nazwami „zapowiednik przyrodniczy” oraz „zakaznik”. Na obszarach tych obowiązuje ścisła ochrona przyrody, natomiast różnią się one prawem własności gruntów: w zapowiednikach grunty przekazane zostają Ministerstwu Ochrony Środowiska lub Narodowej Akademii Nauk Ukrainy, natomiast w zakaznikach pozostają w gestii poprzednich właścicieli (np. Lasów Państwowych). Zapowiednik biosfery w Polsce nazywany jest rezerwatem biosfery.

- VIII – ogrody botaniczne,
- IX – parki dendrologiczne,
- X – ogrody zoologiczne,
- XI – parki-pamiętki sztuki ogrodniczo-parkowej.

Z początkiem 2005 r. na Ukrainie było 7140 obiektów chronionych. Zajmowały one 2772 tys. ha, czyli 4,6% powierzchni całego kraju. Liczba obiektów podporządkowanych państwu wynosiła 594, w tym 17 zapowiadników przyrodniczych, 4 zapowiadniki biosfery, 15 NPP, 292 zakazniki, 134 pamiętki przyrody, 17 ogrodów botanicznych, 7 ogrodów zoologicznych, 19 parków dendrologicznych oraz 90 parków-pamiętek sztuki ogrodniczo-parkowej (Nacjonalna... 2004).

W Karpatach Ukraińskich znajduje się 14% terenów chronionych Ukrainy. W porównaniu z innymi jednostkami administracyjnymi Ukrainy, gdzie odsetek terenów chronionych zawiera się w przedziałach od 0,3–0,4 do 7,6–12,5%, średnia wartość tego wskaźnika dla Karpat Ukraińskich jest bardzo wysoka i wynosi 20%. W takich jednostkach administracyjnych (rejonach) jak Jaremca i Kosiw obszary chronione zajmują powyżej 50% powierzchni. Ogółem, w górskich częściach obwodów karpaccich na powierzchni 381182 ha zlokalizowane są 703 tereny chronione, z których 60 podlega państwu, czyli 10% wszystkich obiektów w całym państwie (Tab. 1). Pozostałe obiekty chroniące przyrodę znajdują się w gestii władz miejscowych.

Pierwszymi, ustanowionymi w roku 1980, i największymi wg zajmowanej powierzchni w Karpatach Ukraińskich są Karpaccy zapowiadnik biosfery (57880 ha) w obwodzie zakarpaccim oraz Karpaccy NPP (50303 ha) w obwodzie iwano-frankowskim. Do pozostałych obiektów I–III kategorii ochronnej zalicza się przyrodniczy zapowiadnik Gorgany oraz pięć NPP – Huculszczyzna, Syniewir, Użański, Beskidy Skolskie i Wyżnicki (Tabela 2, 3).

Karpaccie tereny chronione są ostojami bioróżnorodności. Spośród 439 gatunków roślin naczyniowych, 28 mchów, 17 glonów, 27 porostów i 30 grzybów, znajdujących się w Czerwonej Księdze roślin Ukrainy, w Karpatach Ukraińskich występuje 167 gatunków roślin naczyniowych oraz 39 gatunków roślin niższych, w tym 17 – mchów, 2 – glonów, 12 – porostów oraz 10 gatunków grzybów (Červona knyga... 1996). Jeśli chodzi o bezkręgowce i kręgowce, ogólna liczba gatunków zapisanych w Czerwonej Księdze zwierząt Ukrainy wynosi odpowiednio 227 oraz 155, na terenie Karpat występuje 35 gatunków bezkręgowców i 45 –kręgowców, w tym 7 – ryb, 4 – płazów, 2 – gadów, 16 – ptaków oraz 16 ssaków (Červona knyga... 1994).

Największa liczba gatunków chronionych z Czerwonej Księgi Ukrainy występuje w Karpaccim zapowiadniku biosfery – 130 gatunków roślin oraz 76 – zwierząt (Flora... 1982; Katalog... 2002; Hamor A., Hamor F. 2005; Zyman i in. 2005), część z nich znajduje się również na Europejskiej Czerwonej Liście oraz Liście Konwencji Berneńskiej (Tab. 2).

Table 1. Liczba i powierzchnie obszarów chronionych w ukraińskiej części Karpat Wschodnich, 2005 r.
Table 1. Number and size of protected territories in mountainous administrative units in the Ukrainian part of Carpathians in 2005.

Jednostki administracyjne <i>Administrative units</i>	Powierzchnia (tys. ha) <i>Area (thousands of ha)</i>	Powierzchnia obszarów chronionych (%) <i>Protected areas (%)</i>	Obszary chronione <i>Protected areas</i>						Liczba <i>Number</i>	
			Liczba <i>Number</i>	Powierzchnia (ha) <i>Area (ha)</i>	w tym: <i>including:</i>		Parki narodowe <i>National parks*</i>	Parki krajo- brazowe <i>Landscape parks</i>		
					państwowe <i>state management</i>	lokalne <i>local management</i>				
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Obwód zakarpacki <i>Zakarpattia region</i>										
Velyki Bereznyi	81,0	49	25	39401,8	2	39258,3	23	143,5	1	-
Volovec	54,4	3	17	1502,4	3	981,0	14	521,4	-	-
Mizhhir'ya	116,6	35	54	41313,3	8	41089,9	46	223,4	1	-
Rakhiv	189,2	21	110	40364,5	8	39124,0	110	40364,5	1**	-
Tyachiv	181,8	22	64	17972,7	7	17735,6	57	237,1	1**	-
Razem <i>Total</i>	623,0	23	270	140554,7	28	138188,8	242	2365,9	3	-
Obwód iwano-frankowski <i>Ivano-Frankivsk region</i>										
Bolekhiv	30,0	10	28	2899,0	1	100,0	27	2799,0	-	1**
Yaremche	65,7	60	38	39266,2	3	38364,5	35	901,7	1**	
Bohorodchany	79,8	5	16	4135,4	3	430,0	13	3705,4		
Verkhovyna	126,0	17	21	21506,3	2	12398,5	19	9107,8	1**	

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Dolyna	125,0	11	55	13333,2	3	39,9	52	13293,3		1
Kosiv	90,0	56	2	50000,0	1	32271,0	1	17729,0	1	1**
Nadvirna	129,4	7	142	9390,0	7	6182,0	135	3208,0	1	
Rozhnyativ	130,3	4	29	5201,0	5	3086,8	24	2114,2	-	-
Razem <i>Total</i>	783,7	19	331	145731,1	25	92872,7	306	52858,4	3	3
Obwód lwowski <i>Lviv region</i>										
Skole	147,1	27	35	39642,0	2	33401,0	33	6241,0	1**	-
Staryi Sam- bir	124,5	7	14	8645,0	1	11,0	13	8634,0		1
Turka	119,3	20	18	23664,5	2	2069,0	16	21595,5	1**	1
Razem <i>Total</i>	390,9	18	67	71951,5	5	35481,0	62	36470,5	1	2
Obwód czerniowiecki <i>Chernivsi region</i>										
Putyla	88,4	26	35	22944,7	2	635,2	33	22309,5	-	1
Łącznie w Ukraińskich Karpatach	1886,0	20	703	381182,0	60	267177,7	643	114004,3	7	6
<i>Total for the Ukrainian Carpathians</i>										

* - razem z zapowiednikami biosfery i przyrodniczymi zapowiednikami / including biosphere reserves and natural reserves;

** - obszar chroniony, zlokalizowany w obrębie dwóch jednostek administracyjnych / protected area localized on the territory of the two administrative units.

Tabela 2. Ogólna charakterystyka terenów chronionych w ukraińskiej części Karpat Wschodnich (I i II - kategorie ochronne).
Table 2. General characteristic of protected areas in the Ukrainian part of the Eastern Carpathians (1st and 2nd category of protection).

Lokalizacja <i>Localization</i>	Powierzchnia (ha) <i>Area (ha)</i>	Podporządkowanie <i>Management</i>	Data utworzenia <i>Date of creation</i>	Zbiorowiska i gatunki pod ochroną wg: <i>Associations and species under protection in:</i>			
				Zielonej Listy Ukrainy <i>Green List of Ukraine</i>	Czerwonej Listy Ukrainy <i>Red List of Ukraine</i>	Europejskiej Czerwonej Listy <i>European Red List</i>	Konwencji Bernskiej <i>Bern Convention</i>
Przyrodniczy zapowiednik „Gorgany” (kategoria I) / <i>Natural Zapovidnyk „Gorgany” (1st category)</i>							
Obwód iwano-frankowski / <i>Ivano-Frankivsk region</i> Rejon / <i>District</i> : Nadwirna	5 344,2	Ministerstwo ochrony środowiska Ukrainy <i>Ministry of Environment Protection of Ukraine</i>	12.09.1996	7 zbiorowisk, w tym 3 zbiorowiska leśne 7 syntaxa, including 3 forest associations	25 gatunków flory i 22 - fauny 25 flora and 22 fauna species	3 gatunki fauny 3 fauna species	brak danych <i>no data</i>

Karpacki zapowiednik biosfery (kategoria II) / <i>Carpathian Biosphere Zapovidnyk (2nd category)</i>						
Obwód zakarpacki / <i>Zakarpattia region</i>	57 880,0	Ministerstwo ochrony środowiska Ukrainy <i>Ministry of Environment Protection of Ukraine</i>	03.06.1980	14 formacji, 1 subformacja, 21 zbiorowisk leśnych, 2 - zaroślowe, 13 - łąkowych, 2 - młaki i 1 - stepów <i>14 formations, 1 subformation, 21 forest, 2 - shrub, 13 - meadow, 2 - wetland and 1 steppe associations</i>	110 gatunków roślin naczyniowych, 18 - grzybów, 2 - mszaków oraz 76 gat. fauny <i>110 vascular plants, 18 fungi, 2 mosses species, 76 fauna species</i>	8 gatunków flory, 23 gat. fauny <i>8 flora and 23 fauna species</i>
Rejony / <i>Districts:</i> Rachiv, Tyachiv, Khust, Vynogradiv						4 gatunki flory, 24 gat. fauny <i>4 flora and 24 fauna species</i>

W porównaniu z innymi karpackimi obszarami chronionymi I–III kategorii (Tab. 3), na terenie Karpackiego NPP również występuje spora ilość gatunków zamieszczonych w Czerwonej Księdze Ukrainy (Pryroda... 1993; Kyselyuk i in. 2001). Stopień poznania przyrody karpackich parków uzależniony jest od czasu ich powstania, a za wyjątkiem Karpackiego zapowiednika biosfery i Karpackiego NPP w czasach radzieckich utworzony był jeszcze tylko jeden Park Narodowy – Syniewir. Inne obiekty chronione utworzone były w latach 1995–2002 już po odzyskaniu przez Ukrainę niepodległości. W związku z tym, w tej chwili informacje o przyrodzie nowo utworzonych parków są niekompletne, chociaż warto zaznaczyć, że w ostatnich latach wzrosła ilość opracowań naukowych dla takich parków narodowych jak Huculszczyzna (Bashta i in. 2006; Bokotey i in. 2005; Horban i in. 2005; Prochuk 2004), Wyżnicki (Chorney i in. 1998; Cheredaryk i in. 2001) oraz Beskidy Skolskie (Solomakha i in. 2004; Deineka i in. 2006, 2007).

Tabela 3. Ogólna charakterystyka terenów chronionych w ukraińskiej części Karpat Wschodnich (III kategoria ochrony).
Table 3. General characteristic of protected areas in the Ukrainian part of the Eastern Carpathians (3rd category of protection).

Lokalizacja <i>Localization</i>	Powierzchnia, ha <i>Area</i>	Podporządkowanie <i>Management</i>	Data utworzenia <i>Date of creation</i>	Pod ochroną są zbiorowiska i gatunki wg: <i>Associations and species under protection in:</i>		
				Zielonej Listy Ukrainy <i>Green List of Ukraine</i>	Czerwonej Listy Ukrainy <i>Red List of Ukraine</i>	Europejskiej Czerwonej Listy <i>European Red List</i>
1	2	3	4	5	6	7
Obwód zakarpacki <i>Zakarpattia region</i>						
Użański Park Narodowy Uzhansky National Park						
Rejon / <i>District:</i> Velykyi Bereznyi	39 159,3	MOS Ukrainy ¹ <i>MEP of Ukraine¹</i>	27.09.1999	20 zbiorowisk roślinnych <i>20 plant associations</i>	34 gatunki flory i 10 – fauny <i>34 - flora and 10 fauna species</i>	4 gatunki fauny <i>4 fauna species</i>
Park Narodowy "Siniewir" Synevir National Park						
Rejon / <i>District:</i> Mizhiria	40 400,0	MOS Ukrainy ¹ <i>MEP of Ukraine¹</i>	05.01.1989	9 zbiorowisk roślinnych <i>9 plant associations</i>	38 gatunków flory i 21 – fauny <i>38 - flora and 21 fauna species</i>	1 gatunek flory i 11 – fauny <i>1 flora and 11 fauna species</i>
Obwód iwano-frankowski <i>Ivano-Frankivsk region</i>						
Karpacki Park Narodowy Carpathian National Park						
Rejon / <i>District:</i> Verkhovyna, Nadvirna	50 303,0	MOS Ukrainy ¹ <i>MEP of Ukraine¹</i>	03.06.1980	31 zbiorowisk roślinnych <i>31 plant associations</i>	78 gatunków flory i 32 – fauny <i>78 - flora and 32 fauna species</i>	3 gatunki flory <i>3 flora species</i>

1	2	3	4	5	6	7
Park Narodowy „Huculszczyna” Hutsulshchyna National Park						
Rejon / District: Kosiv	32 271,0	MOS Ukrainy ¹ MEP of Ukraine ¹	14.05.2002	11 zbiorowisk roślinnych 11 plant associations	36 gatunków flory i 39 – fauny 36 flora and 39 fauna species	4 gatunki fauny 4 fauna species
Obwód lwowski Lviv region						
Park Narodowy „Beskidy Skolskie” Skolivski Beskydy National Park						
Rejon / District: Skole, Tur- oka, Drogo- bych	35 684,0	Państwowy Komitet Gospodarki Leśnej Ukrainy State Forestry Com- mittee of Ukraine	11.02.1999	23 zbiorowisk roślinnych 23 plant associations	35 gatunków flory oraz 19 – fauny 35 flora and 19 fauna species	20 gatunki flory oraz 1 – fauny 20 flora and 1 fauna species
Obwód czerniowiecki Chernivisi region						
Wyżniński Park Narodowy Vyzhnytskyi National Park						
Rejon / District: Vyzhnytsya	7 928,4	MOS Ukrainy ¹ MEP of Ukraine ¹	30.08.1995	4 zbiorowiska leśne 4 forest associations	34 gatunki flory, 23 – fauny 34 flora and 23 fauna species	8 gatunków flory 8 flora species

¹ - Ministerstwo Ochrony Środowiska Ukrainy / Ministry of Environment Protection of Ukraine

Wyzwania dla ochrony przyrody

Przed wszystkim wyzwaniem dla ochrony przyrody w karpackich parkach narodowych jest realizowane przez polityków **ustawodawstwo ukraińskie**, które niejednoznacznie traktuje główny cel utworzenia obiektów takiej rangi. Dotyczy to systemu strefowania terenów ochronnych oraz wyznaczenia szeregu zabiegów regulacyjnych, które w większości wypadków są sprzeczne z ideą ochrony przyrody jako takiej. Dotyczy to prawnie uzasadnionych zezwoleń na selekcję zwierzyny, znajdującej się w Czerwonej Księdze Ukrainy (żubr, niedźwiedź), "poprawienia" stanu ekosystemów leśnych przez wyręby sanitarne oraz umiarkowane użytkowanie ekosystemów łąkowych (koszenie, wypas) w celu "zachowania" bioróżnorodności (Boreiko 2005). Do tego dochodzi nieuregulowany do końca system prawny pozyskania roślin i zwierząt w celu prowadzenia badań naukowych na terenie strefy ochronnej parków narodowych oraz zapowiedników. Główna idea ochrony przyrody, wg której na terenach chronionych każdy gatunek ma takie samo prawo do egzystencji, nie jest prawnie uzasadniona.

Inna grupa wyzwań jest ściśle związana z **sytuacją ekonomiczną** w kraju. Z jednej strony, kiedy wg ustawodawstwa ukraińskiego obszary chronione do pewnego stopnia nadal funkcjonują jako podmioty ekonomii (pozyskanie drewna, polowania selekcyjne, turystyka), pociąga to za sobą równoległe naganne zachowanie społeczności lokalnej, co stwarza szereg problemów. Przed wszystkim dotyczy to nielegalnego pozyskania drewna na opał, roślin leczniczych na sprzedaż, kłusownictwa, wypasu bydła na terenach chronionych, itp. Pozostaje nieuregulowany prawnie poważny problem finansowych odszkodowań dla społeczności lokalnych za straty, poniesione w związku z przestrzeganiem przez nich prawa o ochronie przyrody na terenach parków narodowych (zakaz wypasu, użytkowania kośnego, różne szkody gospodarcze od zwierzyny dzikiej), zwłaszcza ze względu na wysoki wskaźnik gęstości zaludnienia (od 33 do 48 osób na km²). Dochodzi do tego również istniejąca struktura użytkowania ziemi oraz plany inwestycyjne, które nie uwzględniają zagadnień zapisanych w planach ochrony parków narodowych. W karpackich NPP część terenów pozostaje w rękach innych właścicieli. Dla przykładu, w NPP "Beskidy Skolskie" część terenu Parku pozostaje we władaniu Ministerstwa Obrony Ukrainy (lasy wojskowe) oraz odrębnych gmin wiejskich, które dysponują swoimi planami rozwoju, gdzie tereny NPP występują wyłącznie jako podmioty turystyki oraz rekreacji.

Wyodrębnia się jeszcze jedna grupa wyzwań dla ochrony przyrody – **socjalna**, która związana jest z lokalnymi oczekiwaniami mieszkańców. Ogólnie, społeczność lokalna pozytywnie odbiera idee ochrony zasobów naturalnych, chociaż konflikty w ostatnim, najmłodszym karpackim NPP Huculszczyzna wskazują na możliwość rozwoju różnych scenariuszy – nawet do zmniejszenia powierzchni terenów chronionych w związku z odmową poszczególnych gmin przekazania

gruntów do NPP. Społeczność lokalna tylko wtedy będzie prawdziwym sprzymierzeńcem administracji parków narodowych oraz idei ochrony przyrody jako takiej, kiedy odczuje własny interes ekonomiczny, związany z faktem zamieszkiwania na terenach albo w pobliżu parków narodowych (różne formy dzierżawy, wypłaty kompensacyjne). Do tej grupy wyzwań trzeba dołączyć niski poziom edukacji ekologicznej społeczeństwa, który przede wszystkim jest wynikiem sytuacji ekonomicznej.

Z punktu widzenia idei utworzenia terenów chronionych ich najważniejszym zadaniem jest ochrona różnorodności gatunkowej, ekosystemowej oraz krajobrazowej. Dla części "młodych" NPP jeszcze nie zakończono inwentaryzacji roślin i zwierząt, co wpływa na proces strefowania ich terenów. Głównym wyzwaniem dla ochrony przyrody na terenach prawie wszystkich karpaccich parków narodowych pozostaje turystyka, przede wszystkim niezorganizowana. Do tej pory nie ustalono pojemności turystycznej, zarówno dla całego obszaru wielu parków, jak i dla ich odrębnych, najcenniejszych masywów, znajdujących się w strefie ochrony ścisłej. Chociaż, w porównaniu z polskimi parkami karpaccimi, w ukraińskich parkach narodowych liczba zwiedzających jest stosunkowo mała, niski stopień wpływu administracji parków na turystykę skutkuje potężnymi szkodami dla takich NPP jak Karpacki, Syniewir, Beskidy Skolskie (stan szlaku turystycznego na szczyt Howerli, niszczenie kosodrzewiny w okolicach jeziora Niesamowitego, funkcjonowanie hoteliku na brzegu jeziora Syniewir, dewastacja strefy przybrzeżnej torfowiska i jeziora Żurawlyne).

Szanse dla ochrony przyrody

Na szczeblu państwowym oraz międzynarodowym szansą dla aktywizacji działań skierowanych na ochronę przyrody w Karpatach Ukraińskich jest Ramowa Konwencja o Ochronie i Zrównoważonym Rozwoju Karpat (Konwencja Karpacka) podpisana 22 maja 2003 r. podczas międzyrządowej konferencji „Środowisko dla Europy” w Kijowie. Po podpisaniu odpowiednich Protokołów Konwencji powinna nastąpić intensyfikacja współpracy międzynarodowej w dziedzinie ochrony różnorodności biologicznej i krajobrazowej oraz przeprowadzenia wspólnych badań i monitoringu przy zastosowaniu ujednoliconej metodyki badań oraz pozyskiwania danych i opracowywania wyników. Ze względu na Konwencję, są podstawy dla finansowego wzmocnienia współpracy na terenie MRB „Karpaty Wschodnie”, organizacji nowych transgranicznych obszarów chronionych pomiędzy Ukrainą i Rumunią w rejonie Marmaroskiego masywu oraz w Beskidach pomiędzy parkiem krajobrazowym Wierchniodniestrowskie Beskidy na Ukrainie i parkiem krajobrazowym Gór Słonnych w Polsce.

W lipcu 2007 r. bukowe pralasy Karpackiego zapowiednika biosfery wspólnie z pralasami w słowackiej części Karpat zostały wpisane na listę dziedzictwa przyrodniczego UNESCO, co również jest szansą nie tylko dla ich ochrony, ale i przeprowadzenia nowoczesnych badań naukowych.

W ostatnich latach obserwuje się wzrost literatury popularnej, publikowanej przez NPP w Karpatach Ukraińskich dla młodzieży szkolnej oraz turystów zwiedzających tereny chronione. Jest pewien postęp w oznaczaniu szlaków turystycznych, zaczynają funkcjonować letnie szkoły dla młodzieży, organizuje się różne konkursy dla dzieci. To wszystko powinno skutkować podwyższeniem poziomu świadomości ekologicznej społeczeństwa ukraińskiego w zakresie ochrony przyrody, nie tylko na terenach chronionych, ale i w całych Karpatach Ukraińskich.

Literatura

- Bashta A.-T., Kanarsky Yu., Reshetylo O., Lesnik V., Martynov V., Martynov O., Hural R., Sverlova N., Hrynchyshyn T., Hirna A. 2006. Ridkisini vydy tvaryn Lvivskoi oblasti. Lviv, Prostir-M, 220 ss.
- Bokotey A. A., Horban' L. I., Horban' I. M., Kyiko A. O., Pogranychnyy V. O. 2005. Korotka charakterystyka fauny chrebetnych nacionalnogo parku "Skolivski Beskydy". W: Bioriznomanittja Ukrainkich Karpat. Materialy naukovi konferencii, prysvjačnoi 50-riččju Karpackogo vysokohirnogo biologičnogo stacionaru Lvivs'kogo nacionalnogo universytetu imeni Ivana Franka. Lviv, ZUKC: 26-29.
- Boreiko V. E. 2005. Etika i menedzment zapoviednogo dela. Kiev, Kievski ekologo-kulturnyi Lotos.
- Červona knyga Ukrainy. Roslynni svit. 1996. Yu. R. Shelah-Sosonko (red.). Kyiv, Ukrainaska encyklopedija, 603 ss.
- Červona knyga Ukrainy. Tvarynni svit. 1994. M. M. Shcherbak (red.). Kyiv, Ukrainaska encyklopedija, 457 ss.
- Cheredaryk M. I., Khlus L. M., Skil'skyy I. V. 2001. Ridkisini tvaryny Bukowyny ta problemy ich ochorony: storinkamy Červonoi knygy Ukrainy. Czerniwci, Zoloti lytavry, 176 ss.
- Chorney I. I., Budzhak V. V., Gavrylyuk V. O., Turlay O. I. 1998. Sudynni roslyny z Červonoi knygy Ukrainy na terytorii Bukovyns'kych Karpat ta ich ochorona. Zapovidna sprava v Ukraini 4/2: 7-10.
- Deineka A. M., Milkina L. I., Pryndak V. P. 2006. Lisy nacionalnogo pryrodnogo parku "Skolivski Beskydy". Lviv, SPOLOM, 176 ss.
- Deineka A. M., Banderych V. Ya., Kramarets' V. O. 2007. Ridkisini vydy roslyn i tvaryn. Lviv, SPOLOM, 192 ss.
- Flora i roslynnist' Karpackogo zapovidnyka. 1982. S. M. Stojko (red.). Kyiv, Naukova dumka, 220 ss.
- Hamor A. F., Hamor F. D. 2005. Pro rol' Karpackogo biosfernogo zapovidnyka u zberezenni rarytetnych vydiv roslyn ta grybiv Ukrainy. W: Bioriznomanittja Ukrainkich Karpat. Materialy naukovi konferencii, prysvjačnoi 50-riččju Karpackogo vysokohirnogo biologičnogo stacionaru Lvivs'kogo nacionalnogo universytetu imeni Ivana Franka. Lviv, ZUKC, 113-115.
- Horban' I. M., Horban' L. I., Skil'sky I. V. 2005. Šljchy zberezhenja faunistychnogo riznomanittja. W: Bioriznomanittja Ukrainkich Karpat. Materialy naukovi konferencii, prysvjačnoi 50-riččju Karpackogo vysokohirnogo biologičnogo stacionaru Lvivs'kogo nacionalnogo universytetu imeni Ivana Franka. Lviv: ZUKC: 43-47.

- Katalog rarytetnego bioriznomanittja zapovidnykiv i nacionalnyh pryrodnyh parkiv Ukrainy. 2002. S. Yu. Popovych (red.). Kyiv, Fitosociologičnyi centr, 276 ss.
- Kyselyuk O. I., Klapchuk V. M., Tymchuk O. B. 2001. Storinkamy Červonoi knygy. Jaremce, 138 ss.
- Nacionalna dopovidz pro stan navkolyshnogo pryrodnogo seredovyscia v Ukraini u 2004 roci. 2004. Kyiv, Ministerstvo ochorony navkolyshnogo pryrodnogo seredovyscia Ukrainy, 227 ss.
- Prorochuk V. 2004. Nacionalnyi pryrodnyi park "Huculščyna" stvorenyi dlja ljudei. W: Nacionalnyi pryrodnyi park "Huculščyna", No 7–8: 4–10.
- Pryroda Karpackogo nacionalnogo parku. 1993. M. A. Holubec, S. M. Stojko (red.). Kyiv, Naukova dumka, 213 ss.
- Solomakha V. A., Yakushenko D. M., Kramarets V. O., Milkina L. I., Vorontsov D. P., Vorobyuv E. O., Voytiuk V. Yu., Vynychenko T. S., Kokhanets M. I., Solomakha I. V., Solomakha T. D. 2004. Nacionalnyi pryrodnyi park "Skolivski Beskydy". Kyiv, Fitosociologičnyi centr, 240 ss.
- Ukrainskie Karpaty. Pryroda. 1988. Kiev, Naukova dumka, 208 ss.
- Zyman S. M., Hamor A. F., Hamor F. D., Bulakh O. V. 2005. Pro "garjači točky" jak osередky zrostannja i zberennja ridkisnyh roslyn w Ukrainskich Karpatach. W: Bioriznomanittja Ukrainskich Karpat. Materialy naukoj konferencii, prysvjačenoj 50-riččju Karpackogo vysokohirnego biologičnogo stacionaru Lviv'skogo nacionalnogo universytetu imeni Ivana Franka. Lviv: ZUKC: 132–134.

Summary

During the last 16 years in which the economy of Ukraine continues the transition towards market oriented one, numerous severe social and economic problems arise. Resulting from the above, protected areas are often provided with budgets sufficient neither for implementing best conservation practice and new technologies nor basic operations. Nature reserve territories in the Ukrainian Carpathians occupy area 381182 ha or 20% of the whole territory. Among the 703 protected objects 60 have the status of state significance, they occupy 70% of the total area of the nature reserve fund (Table 1). In general on the territories of one natural zapovidnik, one biosphere zapovidnik and six natural national parks there occur 167 species of vascular plants, 39 – of lower plants (17 – mosses, 2 – algae, 12 – lichens, and 10 – mushrooms), 35 species of invertebrates, 45 species of vertebrates animals (7 – fishes, 4 – amphibians, 2 – reptiles, 16 – birds, 16 large and small mammals) which are included into Red Book of Ukraine (Table 2, 3).

In our opinion, the main challenges for nature protection in Carpathian national parks in Ukraine are the relativistic Ukrainian legislation of nature protection, the level of modern economic development, some social peculiarities of local communities, and tourism development, especially its no organized forms. As the opportunities for nature protection in the protected territories of the Ukrainian Carpathians may be regarded: implementation of Carpathian Convention, international co-operation, creation of new transborder protected areas, and improvement of ecological education level.

